

СИЛАБО-ТОНІЧНІ ФОРМИ В УКРАЇНСЬКОМУ ВІРШУВАННІ 70-Х РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано силабо-тонічні розміри у поетичних творах 70-х років ХІХ століття. Для поезій характерне домінування ямбічних ритмів (65 %). Частка хорейчних розмірів не перевищує 21 %. Амфібрахічні форми складають 9 %, дактилі – 4 %, анапести – 1 %.

Ключові слова: версифікація, силабо-тоніка, метрика, ритміка.

Світлана Протасова

Силлаботонические формы в украинском стихосложении 70-х годов XIX века

В статье проанализированы силлаботонические размеры в поэтических произведениях 70-х годов XIX века. В поэзиях доминируют ямбические ритмы (65 %). Доля хорейческих размеров не превышает 21 %. Амфибрахические формы составляют 9 %, дактили – 4 %, анапесты – 1 %.

Ключевые слова: стихосложение, силлаботоника, метрика, ритмика.

Svitlana Protasova

Syllabotonic forms in the Ukrainian poetry of the 70-s of the XIXth century

In the article the syllabotonic metre in the poetic works of the 70-s of the XIXth century is analyzed. The poetry is characterized by the domination of the iambic rhythm (65 %). The part of the trochaic metres doesn't exceed 21 %. Amphibrachic forms make up 9 %, dactyls – 4 %, anapaests – 1 %.

Key words: versification, syllabotonic versification, metrics, rhythmic.

На сьогодні в українському літературознавстві маємо ряд досліджень про поетичні форми окремих поетів або версифікацію певних десятиріч ХІХ століття. Такими є праці Б. Бунчука („Віршування Івана Франка”, „Віршування Михайла Старицького”, „Еволюція віршування Пантелеймона Куліша”), С. Нахліка (статті „І. Франко про оновлення українського віршування по шевченківській добі”, „Пантелеймон Куліш як реформатор українського віршування”), В. Півторака („Поетика віршованих творів Юрія Федьковича”), В. Мальцева („Українське віршування перших десятиріч ХІХ століття”), О. Любімової („Українське віршування 80-х – 90-х років ХІХ століття”, статті „Віршування І. Верхратського”, „Віршування Якова Щоголева та Ісидора Пасічинського 70-х років ХІХ століття”).

Українська силабо-тоніка попереднього десятиліття налічує 27 розмірів. Найактивніше у 60-х роках ХІХ століття поети вдавалися до ямбових поезій (84,4 %), серед яких помітно превалує Я4 (54,8 %) з „архаїчним” ритмом (59 %). Значно менше творів з хорейчним ритмом (2,4 %). Серед трискладових розмірів (13,2 %) найбільшою є частка амфібрахіїв (9,2 %). Дактилічні метри становлять 3,2 %, анапестичні зафіксовані лише в ПК (0,8 %). Однак, бракує загальних даних щодо силабо-тонічного віршування 70-х років. Зосередимося на виявах цієї системи версифікації у вітчизняній поезії означеного десятиліття.

Українська поезія 70-х років позначена іменами І. Франка, М. Старицького, П. Куліша, Л. Глібова, О. Кониського, В. Мови (Лиманського), Я. Щоголева, І. Верхратського, І. Пасічинського, К. Климовича, І. Гушалеви́ча, К. Устиновича, С. Воробкевича, Ю. Федьковича.

У 70-х роках ХІХ століття палітра силабо-тонічних форм налічує 42 розміри. Розглянемо детальніше кожен з них. Найбільшу частку складають ямбові поезії (65 % від усіх силабо-тонічних творів окресленого періоду). Монометричні ямби представлені такими розмірами: Я3, Я4, Я5, Я6ц.

Форму Я3 (3,5 % від загальної кількості ямбів та 2,33 % від загальної кількості творів) фіксуємо у поезіях С. Воробкевича, Л. Глібова та І. Верхратського. Наведемо приклад з поезії С. Воробкевича „Щастє”:

Далеко десь над морем	○┐○┐○┐○┐
здіймає ся скала,	○┐○○○○┐
висока, як Карпати,	○┐○○○○┐
цілісенька зі скла [19, с. 120].	○┐○○○○┐

Усереднена схема акцентуації стоп Я3 виглядає так:

І	ІІ	ІІІ
97	36	100

До чотиристопового ямба (42 % від загальної кількості ямбів та 27,4 % від усіх силабо-тонічних віршів) в означене десятиріччя зверталися І. Франко, М. Старицький, Ю. Федькович, К. Климович, І. Гушалевиц, І. Верхратський, І. Пасичинський, В. Моґа (Лиманський), О. Кониський.

За визначенням Н. Костенко, у чотиристопному ямбі „тенденцію до послаблення ІІ стопи, що відроджує ритм ХVІІІ ст., сучасні віршознавці умовно називають „архаїзаторською”, а тенденцію до посилення ІІ стопи, яка продовжує тенденцію ХІХ ст. – „традиційною” [9, с. 161].

У поезії 70-х років ХІХ століття фіксуємо чотиристопові ямбічні структури двох видів (за М. Гаспаровим [5]): для 65 % віршів властивий альтернований ритм, або „традиційний” (ІІ стопа сильніша, ніж І); для 35 % притаманний „архаїчний”, або без альтернованого ритму вид 4-стоповика (І стопа сильніша, ніж ІІ).

Узагальнена акцентуація стоп Я4 у віршах 70-х років така:

I	II	III	IV
86,3	90,2	47,4	100

Отже, маємо Я4 з „традиційним” ритмом. Усереднений відсоток повнонаголошених рядків у Я4 – 28, відсоток рядків з позасхемними наголосами – 11.

П’ятистоповий ямб (37,8 % від загальної кількості ямбів і 24,7 % від усіх силабо-тонічних творів) характерний для поезій І. Франка, М. Старицького, Ю. Федьковича, П. Куліша, І. Гушалевица, І. Верхратського. Наведемо приклад твору І. Гушалевица під назвою „Народни звуки”:

Розлійтеся скоршй любимы звуки, O O O O O O O O O
 Пусть васъ услышитъ родна сторона; O O O O O O O O O
 Якъ въ часъ свиданья и якъ въ часъ розлуки O O O O O O O O O
 Заплачетъ и утшится она [4, с. 167]. O O O O O O O O O

М. Гаспаров [5] показав, що у 5-стоповому ямбі метрично сильними (часто наголошуваними) є І, ІІІ і V стопи, що спричиняє виникнення альтернованого ритму. Середня наголошеність стоп у Я5 окресленого періоду така:

I	II	III	IV	V
88,5	77,8	82,4	63,9	100

Отже, маємо Я5 з альтерованим ритмом. Кількість рядків з позасхемними наголосами – 8,3 %, повнонаголошених рядків – 24,4 %.

Шестистоповий ямб (3 % від загальної кількості ямбів і 1,75 % від усіх силабо-тонічних творів) в окреслений період застосовував у своїй творчості І. Франко. За спостереженням Б. Бунчука, „часте використання дактилічної цезури призвело до порушення симетричності” [1, с. 100], акцентний малюнок Я6 у І. Франка виглядає так:

I	II	III	IV	V	VI
89,2	69,4	82,9	94,7	55,9	100

Частка різностоповиків окресленого періоду складає 14,2 % від загальної кількості ямбів (урегульовані – 7,5 %, нерегульовані – 6,7 %).

Урегульований різностоповик Я442 (0,44 % від загальної кількості ямбів та 0,29 % від загальної кількості творів) притаманний поезії І. Гушалевица „Розлука (Из простонародной пснни)”:

Она.
 Не памятай въ житьи объ мнѣ, O O O O O O O O O
 Когда пойдешъ въ дальны края, O O O O O O O O O
 Забудь о мнѣ! [4, с. 286]; O O O O

Онъ.
 О не желей, щобъ я забыль O O O O O O O O O
 Твой образъ дорогой и милъ; O O O O O O O O O
 Я съ нимъ – счастливъ! [4, с. 288]. O O O O

Ритм Я4343 (3 % від загальної кількості ямбів і 1,75 % від усіх силабо-тонічних творів) характерний для поезій І. Франка, І. Верхратського та С. Воробкевича.

Будова урегульованого різностоповика Я4434343 (0,44 % від загальної кількості ямбів та 0,29 % від загальної кількості творів) властива віршеві Л. Глібова „Нехай „метелик” нагадає...”:

Нехай „метелик” нагадає,	У1У1УУУ1У	Я4
Що на віку весна буває	УУУ1У1У1У	Я4
І літечко святе,	У1УУУ1	Я3
Що й ми метеликом літали	У1У1УУУ1У	Я4
І буде ще й не те:	У1У1У1	Я3
Поробимось не голубами,	У1УУУУУ1У	Я4
А сивими дідами [6, с. 247].	У1УУУ1У	Я3

Розмір Я5454 (1,3 % від усіх ямбічних і 0,87 % від усіх силабо-тонічних поезій) фіксуємо у віршах М. Старицького та І. Гушалеви́ча.

Ритми Я545444 та Я555544 (по 0,44 % від загальної кількості ямбів та по 0,29 % від загальної кількості поезій) відповідно притаманні для поезії І. Гушалеви́ча „Помилуй нас” та для епіграфа до збірки „Галицькі отголоси”. Наведемо приклад останнього:

Співваю не по правилам искусства,	У1УУУ1УУУ1У	Я5
Послушна мира вдохновеньямъ чувства	У1У1УУУ1У1	Я5
Звучить и своенравна, и тоскна,	У1УУУ1УУУ1	Я5
Не заботясь, ктовнемлетъ ей, слыша	УУ1УУ1У1У1	Я5
Она звучить, щобъ лишь звучала	У1У1У1У1У	Я4
И родинѣ свой вдохъ подала... [4, с. 4].	У1УУУ1У1У	Я4

Для поезій І. Гушалеви́ча властиві також розміри Я2233444422 (1 твір) та Я22234444443222 (2 твори). Наведемо строфу вірша „Півцу”:

Дітей лепётъ	У1У1	Я2
И птицъ щебетъ,	У1У1	Я2
Дівницъ красу, улыбку,	У1У1У1У	Я3
Юношей волю пылку,	1УУ1У1У	Я3
Благоразуміе мужей,	УУУ1УУУ1	Я4
И мудрость стариковъ-людей,	У1УУУ1У1	Я4
Природу всю, адъ, небеса,	У1У1УУУ1	Я4
Ихъ видны, тайны дивеса	У1У1УУУ1	Я4
Познай, півецъ,	У1У1	Я2
И будь творецъ! [4, с. 185].	У1У1	Я2

Схема Я662 характерна для сатири І. Франка „Поступовець”, що становить 0,29 % від загальної кількості поетичних творів 70-х років.

Неврегульовані різностопові ямби (становлять 6,7 % від загальної кількості різностопових ямбів) характерні для 12-ти байок Л. Глібова (Я1-5 (0,29 % від загальної кількості творів), Я1-6 (0,29 %), Я2-5 (0,58 %), Я2-6 (0,87 %), Я3-5 (0,58 %), Я3-6 (0,87 %)) та 3-х поезій М. Старицького (Я5-6, що становить 0,87 %).

Хореїчні твори означеного десятиліття складають 21 % від усіх силабо-тонічних віршів. Використано такі розміри: Х3, Х4, Х5, Х6ц, Х8ц, Х4343, Х442442, Х334343, Х443, Х43434433, Х22344455555444322.

Х3 притаманний для вірша Я. Щоголева „Будинок”. О. Шерякова зазначає: „У ньому нараховуємо 48 рядків, позасхемних наголосів та зрушення наголосів не фіксуємо” [24, с. 72]. Наведемо строфу:

З досвітку ще майстро	1УУУ1У
Світло засвітив,	1УУУ1
Богу помолився,	1УУУ1У
За роботу сів [25, с. 110].	УУ1У1

Ритміка цього тексту характеризується альтерованим видом ритму (І стопа є сильною, ІІ – слабкою):

І	ІІ	ІІІ
79	38	100

До чотиристопового хорєа (67 % від усіх хореїчних творів та 14 % від загальної кількості віршів) зверталися І. Франко, М. Старицький, І. Верхратський, Я. Щоголів, І. Пасічинський, В. Мова (Лиманський).

За М. Гаспаровим [5] виділяємо у Х4 два види ритму: 1) „архаїзований” (наголошеність II стопи нижча, ніж 94%); 2) „традиційний” (наголошеність II стопи 99,5 % – 100 %). У 4-стопових хорях панує альтернований ритм:

I	II	III	IV
34,1	95,9	54,3	100

Верси з позасхемними наголосами складають 10 %.

П'ятистоповий хорей (2,8 % від усіх хорей та 0,58 % від загальної кількості) представлений лише у поезіях І. Франка.

М. Гаспаров виділяє у Х5 дві форми: 1) з „архаїзованим” ритмом (наголошеність I стопи вище ніж 60 % і III стопа сильніша від II); 2) з „традиційним” ритмом (наголошеність I стопи нижча ніж 60 %, а II стопа сильніша від III) [5, с. 113].

Н. Костенко виділяє в українському 5-стопному хорей два основні типи: „імітаційний (давніший за часом виникнення і менш поширений у сучасній українській поезії) та власне літературний (з відносно короткою історичною лінією розвитку і більш поширений сьогодні)” [9, с. 180-181]. Імітаційний тип 5-стопного хорей дослідниця пов'язує з лірикою І. Франка, в яких він „вдається до наслідування пам'яток Київської Русі, давніх єгипетських і грецьких сказань, легенд, біблійних притч” [9, с. 181].

Отже, у Х5 фіксуємо „традиційний” вид ритму. Усереднена схема наголошеності стоп така:

I	II	III	IV	V
58,4	81,1	75,6	68,6	100

Відсоток рядків з поза схемними наголосами не перевищує 20.

Х6ц (11 % від усіх хорейчних творів і 2,33 % від загальної кількості) застосовував Я. Щоголів. Щодо ритміки шестистоповик розглядаємо як поєднання двох тристоповиків. Усереднена схема Х6 така:

I	II	III	IV	V	VI
51	77	81	80	39	100

Отже, у першому піввірші Х6 домінує висхідний ритм (сильні II і III стопи), у другому наявний альтернований ритм (сильні IV і VI стопи) [24, с. 71].

За дослідженням Б. Бунчука [1, с. 136], І. Франко вдавався до Х8ц (1,3 % від усіх хорейчних і 0,87 % від усіх силабо-тонічних поезій).

Урегульовані різностоповики на базі хорей притаманні для 10 творів, що становлять 2,9 % від усіх творів десятиліття і 14 % від усіх хорейчних поезій.

Різностоповий врегульований Х443 (0,29 %) засвідчений у творі І. Гушалевича „Скиталець (По простонародной пісні)”:

Самъ скиталець безпріютный,	└┐└┐┐┐└┐	X4
Цѣлий свѣтъ предъ нимъ безпутный, –	└┐└┐└┐└┐	X4
Онъ на немъ чужій!.. [4, с. 285].	└┐└┐└	X3

Х4343 (7 % від хорейчних ритмів і 1,45 % від загальної кількості творів) характерний для поезій І. Гушалевича та Я. Щоголева. Х442442 (0,29 %) засвідчений у творі Я. Щоголева „Косарі”.

Х334343 (0,29 %) організовує ритм вірша І. Гушалевича „Дві могили (По народной пісні)”, Х43434433 (0,29 %) – „Несчастливая доля (По простонародной пісні)”, Х22344455555444322 (0,29 %) – „Сердце и терпѣня”.

Вірші з ритмом трискладовиків становлять 14 % від загальної кількості силабо-тонічних творів. Найактивніше поети розробляли амфібрахічні (9 % від загальної кількості силабо-тонічних поезій окресленого періоду) та дактилічні метри (4 %).

До Амф2 (17 % від усіх амфібрахіїв та 1,45 % від загальної кількості силабо-тонічних поезій) вдавалися І. Верхратський та В. Мова (Лиманський). Верси з позасхемними наголосами становлять 6 %, атонації відсутні.

Амф3 (46 % від усіх амфібрахіїв та 4,08 % від усіх творів) організовує ритм віршів М. Старицького, Ю. Федьковича, І. Франка. Відсоток позасхемних наголосів не перевищує 5,75, атонацій не фіксуємо.

До ритму Амф4 (27 % від амфібрахічних віршів та 2,33 % від загальної кількості) у своїх поезіях зверталися С. Воробкевич, Ю. Федькович, І. Верхратський, І. Франко.

Ритм Амф4 з жіночою цезурою після другої стопи характерний для поезії С. Воробкевича „Марійка”:

„Дитино рідненька, що сталося з тобов?	υ┘υυ┘υ υ┘υυ┘
І днину і нічку долинов, горов	υ┘υυ┘υ υ┘υυ┘
шукала-м, питала-м. Де-сь була? скажи!	υ┘υυ┘υ υ┘υυ┘
На двоє серденька у грудях не рви” [19, с. 325].	υ┘υυ┘υ υ┘υυ┘

Рядків з позасхемними наголосами та атонаціями не фіксуємо.

Ритм урегульованого різностоповика Амф4242 (3 % від кількості амфібрахіїв та 0,29 % від усіх віршів) характерний для „Диких дум” Ю. Федьковича.

Амф4343 (7 % і 0,58 % відповідно) притаманний для творів С. Воробкевича „Для мене однак” та Ю. Федьковича „До неї”. Наведемо приклад ритму Амф 4343 з постійною жіночою цезурою, що становить основу ритму вірша С. Воробкевича „Для мене однак”:

Лиш ніби я бачу, що світ наш цілий	υ┘υυ┘υ υ┘υυ┘	Амф 4
у одіж хорошу убрав ся;	υ┘υυ┘υ υ┘υυ	Амф 3
лиш ніби я чую, як лугом малий,	υ┘υυ┘υ υ┘υυ┘	Амф 4
веселий потік розігрався [19, с. 106].	υ┘υυ┘υ υ┘υυ	Амф 3

Чотиристоповий дактиль (67 % від кількості дактилів та 2,33 % від усіх аналізованих поезій) у своїх поезіях застосовували Я. Щоголів та І. Франко. Наведемо строфу з вірша Я. Щоголіва „Заєць”:

Якось охотник та зайця піймав,	┘υυ┘υ υ┘υυ┘
Виніс на місто і став продавати;	┘υυ┘υ υ┘υυ┘υ
Я йому копу за нього віддав,	┘υυ┘υ υ┘υυ┘
Тільки щоб людям нікому не дати [25, с. 120].	┘υυ┘υ υ┘υυ┘υ

Позасхемних наголосів не фіксуємо, атонації складають 3 %.

Урегульований Д4343 (17 % від усіх дактилів і 0,58 % від загальної кількості силабо-тонічних творів) фіксуємо у творчості М. Старицького та Я. Щоголева. Серед нерегульованих різностопових дактилів (по 8 % від кількості дактилів та по 0,29 % від загальної кількості) виокремлюємо Д2-4 (І. Франко) і Д4-5 (В. Мова).

Ритм двостопового анапеста (25 % від загальної частки анапестів та 0,29 % від усіх силабо-тонічних творів) застосував І. Франко у поезії „Арфярка”:

Знаю я, мильй мой,	υυ┘┘υ┘
Щирѳсть всѳхъ твоихъ слѳвъ,	┘υ┘υυ┘
Но чи премъ, кромъ мене,	υυ┘┘υ┘
Другихъ ты не любишь? [1, с. 110].	┘υ┘υυ┘

Позасхемні наголоси у Ан2 становлять 16 %.

Тристовий анапест (75 % від усіх анапестів та 0,87 % від усіх поезій) засвідчений у поезіях М. Старицького („Не сумуй, моя зірко кохана...”, „Тяжко, важко по світу блукати...”) та І. Франка („Товаришам із тюрми”). Наведемо строфу з поезії М. Старицького:

Тяжко, важко по світу блукати	┘υ┘υυ┘┘υυ┘	п/сх
Із срамотним тавром на чолі,	υυ┘υυ┘┘υ┘	
А ще тяжче дивитись на брата,	υυ┘υυ┘┘υυ┘	
Як бідує на власній землі... [2, с. 12].	υυ┘υυ┘┘υ┘	

Позасхемні наголоси фіксуємо у 25 % рядків.

Стило підсумуємо розглянутий матеріал. Українська силабо-тоніка 70-х років XIX століття налічує 42 розміри (силабо-тонічні метри у 60-х роках склали всього 27 розмірів). У 70-х роках поети активно вдавалися до ямбічних ритмів (65 %), однак, у попередньому десятилітті їх частка була значно вищою (84,4 %). Зростає кількість хореїчних розмірів (21 %), у 60-х роках вони не перевищували 2,4 %. У порівнянні з попереднім десятиліттям відсоток трискладових форм майже не змінився: амфібрахії – 9 (у 60-х роках – 9,6), дактилі – 4 (2,8), анапести – 1 (0,8).

Одержані дані увиразнюють та доповнюють наші знання про національне віршування XIX століття.

Література

1. Бунчук Б. І. Віршування Івана Франка : [монографія] / Б. І. Бунчук. – Чернівці : Рута, 2000. – 307 с.
2. Бунчук Б. І. Віршування Михайла Старицького : навчальний посібник / Борис Іванович Бунчук. – Чернівці : Рута, 2004. – 48 с.
3. Бунчук Б. І. Еволюція віршування Пантелеймона Куліша : навчальний посібник / Борис Іванович Бунчук. – Чернівці : Рута, 2002. – 60 с.
4. Галицкіи отголосы. Стихотворения И. Н. Гушалевица / И. Н. Гушалевиц. – Львовъ, 1880. – 314 с.
5. Гаспаров М. Л. Современный русский стих. Метрика и ритмика / М. Л. Гаспаров. – М. : Наука, 1974. – 487 с.
6. Глібов Леонід. Твори : у 2 т. – К. : Наук. думка, 1974. – Т. 1 : Байки. Поезії. Твори для дітей. Російська поезія. – 512 с.
7. Качуровський І. Метрика / І. Качуровський. – К. : Либідь, 1994. – 120 с.
8. Кониський О. Я. Оповідання. Повість. Поетичні твори / О. Я. Кониський. – К. : Наук. думка, 1990. – 640 с.
9. Костенко Н. В. Українське віршування ХХ століття : навчальний посібник / Н. В. Костенко. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. – 287 с.
10. Куліш П. О. Твори : в 2 т. – К. : Наук. думка, 1994. – Т. 1. Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади. – 752 с.
11. Любімова О. В. Українське віршування 80-х – 90-х років ХІХ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / О. В. Любімова. – Тернопіль, 2009. – 20 с.
12. Мальцев В. С. Українське віршування перших десятиріч ХІХ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук. : 10.01.06 / В. С. Мальцев. – Тернопіль, 2007. – 20 с.
13. Мова (Лиманський) В. С. Старе гніздо й молоді птахи / В. С. Мова (Лиманський). – К. : Дніпро, 1990. – 421 с.
14. Півторак В. Віршування Ю. Федьковича 70-х років / Володимир Півторак // Буковинський журнал. – 2005. – № 4. – С. 202-210.
15. Півторак В. В. Поетика віршованих творів Юрія Федьковича : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : 10.01.06 / В. В. Півторак. – Тернопіль, 2009. – 20 с.
16. Протасова Світлана. Віршування Олександра Кониського 60-70-х років ХІХ століття / Світлана Протасова // Мандрівець. – 2010. – № 4 (липень-серпень). – С. 66-71.
17. Протасова Світлана. Віршові форми Василя Мови (Лиманського) (на матеріалі поетичних творів 60-70-х років ХІХ століття) / Світлана Протасова // Питання літературознавства : науковий збірник / гол. ред. О. В. Червінська. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – Вип. 81. – С. 173-181.
18. Старицький М. П. Поетичні твори. Драматичні твори / М. П. Старицький. – К. : Наук. думка, 1987. – 576 с.
19. Твори Ізидора Воробкевича : у 3 т. – Львів : Просвіта, 1909. – Т. 1. – 420 с.
20. Твори Леоніда Глібова, Ксенофонта Климковича, Володимира Шашкевича. – Львів : Просвіта, 1911. – 580 с.
21. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства) : [підручник для гуманітаріїв] / А. Ткаченко. – К. : Правда Ярославичів, 1997. – 488 с.
22. Федькович Ю. А. Твори : в 2 т. – К. : Дніпро, 1984. – Т. 1 : Поезії. – 463 с.
23. Шерякова О. В. Віршування І. Верхратського / О. В. Шерякова // Питання літературознавства : наук. зб. / [редкол. : Червінська О. В., Зварич І. М., Рихло П. В. та ін.]. – Чернівці : Рута, 2004. – Вип. 11. – С. 141-146.
24. Шерякова О. Віршування Якова Щоголева та Ісидора Пасичинського 70-х років ХІХ століття / Оксана Шерякова // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. / [редкол. : Бунчук Б. І., Гуйванюк Н. В., Мельничук Б. І. та ін.]. – Чернівці : Рута, 2004. – Вип. 214-215: Слов'янська філологія. – С. 71-78.
25. Щоголів Я. Поезії / Яків Щоголів. – К. : Рад. письменник, 1958. – 510 с.